

«EX OFFICIO» ՍԿՁԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ

Լիլիթ Պետրոսյան

ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ

Հայաստանի Հանրապետությունում վարչական դատավարության սկզբնավորումից ի վեր ընդունված վարչական դատավարության երկու օրենսգրքերով էլ ամրագրվեց վարչական դատավարության առանձնահատկություններն առավելագույնս ընդգծող «ex officio» (ի պաշտոնե) սկզբունքը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը¹ (այսուհետ՝ Օրենսգիրք), ի տարբերություն ՀՀ վարչական դատավարության նախկին օրենսգրքի², որը «ex officio» սկզբունքի իրացումը վերապահել էր միայն վարչական դատարանին, այն նախատեսել է դատարանի համար, որն Օրենսգրքի իմաստով ներառում է ՀՀ վարչական դատարանը (այսուհետ՝ Վարչական դատարան), ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան), ինչպես նաև Վճռաբեկ դատարանը:

«Ex officio» սկզբունքը վարչական դատավարության առանցքային սկզբունքներից է, որն օժտում է դատարանին ակտիվ դերակատարությամբ՝ վերացնելու ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց նկատմամբ հանրային-իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտների ունեցած փաստացի առավելությունները և ապահովելու ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության միջոցի կենսագործումը՝ այդ սկզբունքի բովանդակությունը կազմող գործողությունների իրականացման միջոցով³: Ընդ որում, այս սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունները չեն սահմանափակվում միայն գործի փաստական հանգամանքները պարզելով, այլ ընդգրկում են դատավարական գործողությունների մի ամբողջ շրջանակ:

Վարչական դատարանի դատական ակտերը վերաքննության կարգով վերանայելու փուլում «ex officio» սկզբունքի իրացման առանձնահատկությունները բացահայտելու համար անհրաժեշտ է նախևառաջ քննարկել վարչական դատավարությունում վերաքննության տեսակի և վերանայման սահմանների հետ կապված հարցերը:

Դատավարագիտության մեջ վերաքննության տեսակները դասակարգվում են ոչ լրիվ և լրիվ վերաքննության: Դեռևս հռոմեական իրավունքում հայտնի լրիվ վերաքննությունը անվանվում էր նաև «նոր քննություն» (judicium novum): Վերաքննության այս տեսակը ենթադրում է առաջին ատյանի կողմից քննված վեճի կրկնակի քննություն, որի ընթացքում գործին մասնակցող անձինք կարող են նոր ապացույցներ ներկայացնել, հայտնել նոր դիրքորոշում, իսկ վերաքննիչ դատարանը

¹ Ընդունվել է 05.12.2013 թվականին: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013).1 Հոդ.1186.1:

² Ընդունվել է 28.11.2007 թվականին: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2007.12.19/64(588) Հոդ. 1300:

³ Տե՛ս **Анато́льевна Ш. Е.** К вопросу о роли суда при реализации принципа состязательности и равноправия сторон в административном судопроизводстве // Бизнес в законе. 2011, №1, էջ 111:

կաշկանդված չէ առաջին ատյանի դատարանի քննության արդյունքներով¹: Ինչպես նշում է ռուս դատավարագետ Ս.Մ. Յաբլոչկովը, լրիվ վերաքննության նպատակը կողմերի թույլ տված սխալներն ուղղելն է²: Ե.Ա. Բորիսովայի կարծիքով լրիվ վերաքննության դեպքում գործը ենթակա է օբյեկտիվ վերանայման, քանի որ ստուգվում է գործով հաստատված փաստական հանգամանքների համապատասխանությունը իրականությանը³: Լրիվ վերաքննությանը բնորոշ է նաև վերաքննիչ դատարանի կողմից հաստատված փաստերի հիման վրա նոր դատական ակտի կայացման հնարավորությունը⁴: Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Հովհաննիսյանի կողմից առանձնացվել են լրիվ վերաքննության հետևյալ հատկանիշները⁵․

1) վերաքննիչ դատարանը կաշկանդված չէ վերաքննիչ բողոքով և գործում եղած, ինչպես նաև լրացուցիչ ներկայացված ապացույցներով կրկնակի քննում է գործը,

2) վերաքննիչ դատարանն ընդունում է գործին մասնակցող անձանց ներկայացրած լրացուցիչ ապացույցները,

3) վերաքննիչ դատարանը գործը կրկնակի քննող դատարան է,

4) վերաքննիչ դատարանը գործի կրկնակի քննության արդյունքներով կայացնում է վճիռ, որտեղ նշվում են նաև վերաքննիչ դատարանի կողմից պարզված գործի հանգամանքները, ապացույցները, որոնց վրա հիմնված էին վերաքննիչ դատարանի հետևություններն այդ հանգամանքների մասին, և փաստարկները, որոնցով վերաքննիչ դատարանը մերժում էր այս կամ այն ապացույցը, ինչպես նաև այն օրենքները, ՀՀ միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել էր դատարանը վճիռ կայացնելիս:

Ոչ լրիվ վերաքննության դեպքում կողմերը չեն կարող վկայակոչել նոր փաստեր կամ ներկայացնել նոր ապացույցներ: Ոչ լրիվ վերաքննության պարագայում վերաքննության օբյեկտը ստորադաս դատարանի կայացրած դատական ակտն է, այլ ոչ թե գործն ընդհանրապես, հետևաբար՝ եթե ստորադաս դատարանը որևէ պահանջով վերջնական եզրահանգում չի կատարել, վերաքննության օբյեկտը բացակայում է⁶: Ինչպես նշում է Ե.Ա. Բորիսովան, եթե լրիվ վերաքննության նպատակը առաջին ատյանի կողմից իրականացված քննության «կատարելագործումն է», ապա ոչ լրիվ վերաքննության նպատակը առաջին ատյանի դատարանի կայացրած որոշման «կատարելագործումն է»⁷:

Հարկ է ընդգծել, որ վարչական դատավարությունը հետազոտող գիտնականները վարչական դատավարությունում վերաքննությունը հիմնականում բնորոշել են

¹ Տե՛ս **Կոտլարովա Վ. Վ.** Полная и неполная апелляции в цивилистическом и судебном административном процессах // Lex Russica. – 2018. – №. 6 (139), էջ 64:

² Տե՛ս **Կոտլարովա Վ. Վ.** Учебник русского гражданского судопроизводства. 2-е доп. изд., Ярославль: Книгоиздательство Т. К. Гассанова, 1912, էջ 219:

³ Տե՛ս **Բորիսովա Ե. Ա.** Проверка судебных актов по гражданским делам. М.: Городец, 2005, էջ 157:

⁴ Տե՛ս **Բորիսովա Ե. Ա.** Апелляция, кассация, надзор по гражданским делам. М.: Норма, 2013, էջ 143:

⁵ Տե՛ս **Հովհաննիսյան Վ.** Վերաքննիչ դատարանի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի հստակեցումը և վերաքննության տեսակի օբյեկտային սահմանների հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարությունում, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու (գլխ. խմբագիր՝ Գ.Ս.Ղազինյան), ԵՊՀ իրատ., 2016թ., էջեր 167-185:

⁶ Տե՛ս ՀՀ վճիռակա դատարանի թիվ ԵԱԴԴ/0976/02/08 քաղաքացիական գործով 26.12.2014 թվականի որոշում:

⁷ Տե՛ս **Բորիսովա Ե. Ա.** Апелляция, кассация, надзор по гражданским делам. М.: Норма, 2013, էջ 143:

որպես լրիվ վերաքննություն կամ այս երկու տեսակների զուգակցմամբ գործող վերաքննություն:

Այսպես, ինչպես նշում է Տ.Ա. Կոմարովան, վերաքննիչ դատարանի կողմից վարչական դատարանի դատական ակտերի վերանայումը պետք է լինի ամբողջ ծավալով, և վերաքննիչ դատարանը չպետք է կաշկանդվի վերաքննիչ բողոքի հիմքերով և հիմնավորումներով¹:

Ռ.Ս. Մասալաջիուի կարծիքով՝ վարչական դատարանի կողմից թույլ տրված նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտումների առկայությունը վերաքննիչ դատարանը պարզում է լրիվ ծավալով և կաշկանդված չէ վերաքննիչ բողոքի կամ բողոքի պատասխանի հիմքերով և հիմնավորումներով²:

Տ.Ղ. Ցուռզանը, առանձնացնելով քաղաքացիական և վարչական դատավարություններում վերաքննության ձևերի տարբերությունները, նշում է, որ վարչական գործերի լրիվ ծավալով վերանայումը վարչական դատավարությունում դատարանի ակտիվ դերակատարության («ex officio») սկզբունքի դրսևորումներից է³:

Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ևս ցույց է տալիս, որ վարչական դատարանի դատական ակտերի վերանայումն իրականացվում է լրիվ վերաքննության կամ խառը վերաքննության ձևերով:

Այսպես, Գերմանիայի «Վարչական դատավարության մասին ակտի» 128-րդ հոդվածի համաձայն՝ Վարչական վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքում ներկայացված փաստական և իրավական հիմքերի սահմաններում նույն ծավալով, ինչ վարչական դատարանը: Դատարանը ընդունում է նաև նոր ներկայացված փաստերը և ապացույցները⁴:

2015 թվականին ընդունված Ռուսաստանի Դաշնության վարչական դատավարության օրենսգրքի 308-րդ հոդվածի համաձայն՝ Վերաքննիչ վարչական դատարանը վարչական գործը վերանայում է լրիվ ծավալով և կաշկանդված չէ վերաքննիչ բողոքի կամ բողոքի պատասխանի հիմքերով և հիմնավորումներով: Վերաքննիչ դատարանն ընդունում է նոր ապացույցներ, եթե դրանք ներկայացնողը հիմնավորում է վարչական դատարանում դրանք ներկայացնելու անհնարինությունը: Վարչական դատարան չներկայացված նոր պահանջները չեն կարող ընդունվել և քննվել վերաքննիչ դատարանի կողմից⁵:

Հատկանշական է, որ ՌԴ Գերագույն դատարանը անդրադառնալով վարչական դատավարության օրենսգրքի այս նորմի մեկնաբանությանը, որով ամրագրվել է լրիվ ծավալով վերաքննության իրականացում, նշել է, որ այդ նորմից չի բխում կրկնակի քննություն իրականացնելու լիազորություն, ամեն դեպքում վարչական

¹ Տե՛ս Կոմարова Т. А. К вопросу обжалования судебных актов в гражданском и административном судопроизводстве //Вестник сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2015. – №. 4 (16), էջ 108-111:

² Տե՛ս Масаладжиу Р. М. Апелляционное производство по административным делам: новые подходы и старые проблемы //Законы России: опыт, анализ, практика. – 2016. – № 5. – էջեր 31-37:

³ Տե՛ս Цурган Т. Д. Апелляционное обжалование по Кодексу административного судопроизводства Российской Федерации: преимущества новелл [Текст] // Право: современные тенденции: материалы IV Международ. науч. конф. (г. Краснодар, февраль 2017 г.). — Краснодар: Новация, 2017, էջեր 69-73:

⁴ Տե՛ս Code of administrative court procedure, Germany, 19.03.1991թ.:
<https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=292>:

⁵ Տե՛ս Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации, от 08.03.2015 N 21-ФЗ (ред. от 29.07.2017):

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_176147/:

վերաքննիչ դատարանը վերանայում իրականացնում է վերաքննիչ բողոքի և դրա պատասխանի սահմաններում¹:

Ուկրաինայի վարչական դատավարության օրենսգրքի 195-րդ հոդվածից բխում է, որ Վարչական վերաքննիչ դատարանը վարչական դատարանի դատական ակտերը վերանայում է ներկայացված վերաքննիչ բողոքի սահմաններում, սակայն կարող է դուրս գալ վերաքննիչ բողոքի սահմաններից, եթե հայտնաբերում է դատարանի կողմից թույլ տրված այնպիսի խախտումներ, որոնք ազդել են գործի ելքի վրա: Վերաքննիչ դատարանը կարող է ընդունել և հետագոտել ինչպես նոր ներկայացված ապացույցները, այնպես էլ դատարանի կողմից արդեն իսկ հետագոտված ապացույցները, եթե դրանց հետագոտումն իրականացվել է օրենսգրքի նորմերի խախտմամբ: Վերաքննիչ դատարանում չեն կարող ներկայացվել նոր հայցապահանջներ, որոնք վարչական դատարանում չեն ներկայացվել²:

Անփոփելով վարչական դատավարությունում վերաքննության ձևի վերաբերյալ առկա տեսական մոտեցումները, ինչպես նաև միջազգային փորձը՝ կարելի է եզրահանգել, որ վարչական դատարանի դատական ակտերի վերանայումը, որպես կանոն, իրականացվում է լրիվ վերաքննության մոդելով կամ ոչ լրիվ և լրիվ վերաքննության տեսակների տարրերի առկայությամբ՝ խառը վերաքննության միջոցով, որտեղ գերակայում են լրիվ վերաքննության տարրերը:

Ինչ վերաբերում է Հայաստանի Հանրապետությունում վարչական դատարանի դատական ակտերի վերանայման մոդելին, ապա անհրաժեշտ է քննարկել Օրենսգրքի՝ վերաքննության սահմաններին վերաբերող դրույթները, որոնք հանգում են հետևյալին.

1) Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում՝ ձեռնարկելով անհրաժեշտ միջոցներ բողոքն ըստ էության քննելու համար (144-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

2) Վերաքննիչ դատարանն ընդունում է Օրենսգրքով կամ վարչական դատարանի սահմանած ժամկետում դատավարության մասնակցի կողմից վարչական դատարան չներկայացված ապացույցները, բացառությամբ այն դեպքի, երբ համարում է, որ դրանք գործի լուծման համար էական նշանակություն չունեն: Եթե դատավարության մասնակիցը չի հիմնավորում, որ վարչական դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացրել իր կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա դատական ծախսերը, անկախ գործի ելքից, սույն օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի 11-րդ մասով սահմանված չափով կրում է դատավարության այդ մասնակիցը (144-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

3) Վերաքննիչ դատարանում բողոքի քննության ժամանակ վարչական դատարանում հաստատված փաստն ընդունվում է որպես հիմք, եթե բողոքում այդ փաստը չի վիճարկվում, կամ վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ չի համարում կրկին հետազոտել այն (144-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

Այսպիսով, Հայաստանի Հանրապետությունում ևս վարչական գործերով վերաքննության խառը տեսակն է գործում՝ լրիվ վերաքննության մոդելի հատկանիշների գերակայությամբ:

Միևնույն ժամանակ, հատկանշական է Վճռաբեկ դատարանի կողմից վերոնշյալ դրույթների վերաբերյալ ձևավորված պրակտիկան: Այսպես, Վճռաբեկ դատարանը, անդրադարձնալով վարչական դատավարությունում վերաքննության սահ-

¹ Ст. 5 О некоторых вопросах применения судами Кодекса административного судопроизводства РФ: постановление Пленума Верховного суда РФ от 27.09.2016. No 36 // Рос. газета. – 2016. – No 222:

² Ст. 5 Кодекс административного судопроизводства Украины (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

մաններին, արտահայտել է իրավական դիրքորոշում այն մասին, որ թեև վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում՝ ձեռնարկելով անհրաժեշտ միջոցներ բողոքն ըստ էության քննելու համար, սակայն չի կարող սեփական նախաձեռնությամբ դուրս գալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության շրջանակներից, մասնավորապես՝ կայացնել դատական ակտ այն իրավական և փաստական հիմքերով, որոնք առաջին ատյանի դատարանում քննության առարկա չեն դարձել¹:

Մեկ այլ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը նշել է հետևյալը. «Բողոքարկվող դատական ակտը բեկանելու և գործը ստորադաս դատարան նոր քննության ուղարկելու, ինչպես նաև ստորադաս դատարանում գործի նոր քննության ծավալ սահմանելու վարչական վերաքննիչ դատարանի լիազորությունը բխում է Հայաստանի Հանրապետության դատավարական օրենսդրությամբ ամրագրված ոչ լրիվ վերաքննության հայեցակարգի բովանդակությունից. այն նպատակ ունի լրացնելու վերաքննության փուլում գործն ամբողջ ծավալով քննելու վարչական վերաքննիչ դատարանի իրավազորության բացակայությունը, կանխելու վարչական վերաքննիչ դատարանի կողմից որպես առաջին ատյանի դատարան հանդես գալու հնարավորությունը, ապահովելու դատական ատյանների միջև գործառույթային կապերի տրամաբանական բնույթը, երաշխավորելու դատավարության մասնակիցների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքը»²:

Այսպիսով, քննարկվող որոշումների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ «ex officio» սկզբունքի համատեքստում Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումները խնդրահարույց են թվում:

Այս առումով համակարծիք ենք այն գիտնականների հետ, ովքեր նշում են, որ Օրենսգրքում «ex officio» սկզբունքի ամրագրումն ինքնին ենթադրում է վարչական գործերով վերաքննության փուլում դատարանի ակտիվ դերակատարություն՝ լրիվ վերաքննության հատկանիշների առկայություն: Հակառակ պարագայում իմաստագրվում են այս սկզբունքի էությունը և դրա իրացումը վերաքննության փուլում:

Այժմ անդրադառնանք վերաքննության փուլում «ex officio» սկզբունքի՝ Օրենսգրքով ամրագրված դրսևորումների հետ կապված հիմնահարցերին:

Այդ սկզբունքի առաջին դրսևորումը Օրենսգրքի 144-րդ հոդվածի 1-ին մասով ամրագրված վերաքննիչ դատարանի կողմից դատական ակտը վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում վերանայելու՝ բողոքն ըստ էության քննելու համար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկելու լիազորությունն է:

Նշված դրույթից կարելի է եզրահանգել, որ, ի տարբերություն քաղաքացիական դատավարության, տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը կաշկանդված չէ վերաքննիչ բողոքի հիմքերով և հիմնավորումներով: Այնուամենայնիվ, վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում վերանայում իրականացնելը որոշակի մեկնաբանման կարիք ունի, մասնավորապես՝ արդյոք բողոքում ներկայացված պահանջը վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի կոնկրետ լիազորության իրականացման պահանջին, այն է՝ դատական ակտը բեկանելու և փոփոխելու կամ դատական ակտը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու և այլն:

Դատավարագետներ Է.Գ. Գամիդովայի և Ռ.Մ. Մասալաջիուի կարծիքով՝ վարչական վերաքննիչ դատարանի՝ վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում վերանայում իրականացնելու դրույթը չի համապատասխանում իրավական որոշակիության պահանջներին և անհասկանալի է դատարանի և գործին մասնակցող անձանց համար: Սակայն անհրաժեշտ է արձանագրել, որ բողոքի

¹ Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/3271/05/12 վարչական գործով 18.07.2014 թվականի որոշում:

² Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/0079/05/12 վարչական գործով 30.04.2015 թվականի որոշում:

հիմքերով և հիմնավորումներով կաշկանդված չլինելու պայմաններում էլ Վերաքննիչ դատարանը վերանայում է կոնկրետ գործը և չի կարող հանդիսանալ գործի համար էական նշանակություն ունեցող բոլոր փաստերը հաստատող և քննող դատարան, քանի որ այդ պարագայում Վերաքննիչ դատարանը կվերածվի առաջին ատյանի դատարանի¹:

Հարկ է արձանագրել, որ Վճռաբեկ դատարանը ևս վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում վերանայում իրականացնելու դրույթին տվել է հակասական մեկնաբանություններ:

Այսպես, Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով դատական ակտը և գործն ուղարկելով նոր քննության, դուրս է եկել վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններից, քանի որ բողոքաբերը խնդրել է բեկանել դատական ակտը և փոփոխել այն²:

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի կողմից վարչական դատարանի՝ վարչական ակտն անվավեր ճանաչելու հիմնավորվածությանը և իր դատական ակտում վիճարկվող վարչական ակտի անվավերության ևս մի քանի հիմքեր նշելուն, որոնք, մասնավորապես, վերաբերում են վիճարկվող վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթի ընթացքում առերևույթ թույլ տրված ընթացակարգային խախտումներին, գտել է, որ տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը դուրս է եկել վարչական դատարանի վճիռը վերաքննության կարգով վերանայման ենթարկելու օրենսդրորեն կանխորոշված սահմաններից, քանի որ Վերաքննիչ դատարանն իր դատական ակտի հիմքում դրել է այնպիսի իրավական և փաստական հանգամանքներ, որոնք Ղատարանում քննության առարկա չեն դարձվել³:

Վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ որոշմամբ նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանը՝ որպես վերաքննություն իրականացնող դատական ատյան, պարտավոր է համապատասխան դատական ակտը վերանայել վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջի սահմաններում, ինչպես նաև վերաքննիչ բողոքի ըստ էության քննություն իրականացնելիս չպետք է դուրս գա վարչական գործի հարուցման հիմք հանդիսացող հայցադիմումի շրջանակներից⁴:

Հաշվի առնելով Վճռաբեկ դատարանի վերոգրյալ դիրքորոշումները՝ կարծում ենք, որ Վճռաբեկ դատարանը վերաքննության սահմանները վարչական դատավարությունում բնորոշելիս հիմք է ընդունել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության մոտեցումները և հաշվի չի առել «ex officio» սկզբունքը: Ավելին, գտնում ենք, որ Վերաքննիչ դատարանին վերաքննիչ բողոքի հիմքերից և հիմնավորումներից դուրս գալու հնարավորություն տալու պայմաններում՝ այն չպետք է կաշկանդված լինի ներկայացված պահանջով և ինքնուրույն պետք է որոշի իր կողմից կիրառվող լիազորության տեսակը: Այս առումով տեղին է նշել, որ նույնիսկ քաղաքացիական դատավարությունում վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջը չունի որոշիչ նշանակություն:

Անդրադառնալով այս սկզբունքի իրացմանը վերաքննության փուլում՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ վերաքննիչ բողոք-

¹ Ст'у Гамидова Э. Г. Рассмотрение административных дел в порядке апелляции по кодексу административного судопроизводства Российской Федерации // Ленинградский юридический журнал. – 2016. – №. 4 (46).

² Ст'у ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/4047/05/09 վարչական գործով 14.10.2011 թվականի որոշում:

³ Ст'у ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/9692/05/13 վարչական գործով 02.12.2016 թվականի որոշում:

⁴ Ст'у ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/2540/05/10 վարչական գործով 27.04.2012 թվականի որոշում:

քի հիմքերը և հիմնավորումները շարադրելու նորմը ոչ միայն նշանակում է, որ Վերաքննիչ դատարանը կաշկանդված է վերաքննիչ բողոքի հիմքերով, այլ նաև նշանակում է, որ Վերաքննիչ դատարանը պարտավոր է քննության առարկա դարձնել վերաքննիչ բողոքում նշված բոլոր հիմքերը՝ ի պաշտոնե (ex officio) նշված հիմքերի շրջանակներում իրականացնել քննություն, իր դիրքորոշումն ու եզրահանգումներն արտահայտել ներկայացված յուրաքանչյուր հիմքի վերաբերյալ¹:

Մեկ այլ որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը, նշելով, որ Վերաքննիչ դատարանը պարտավոր էր կոնկրետ հանգամանքը պարզելու համար ձեռնարկել ողջամիտ միջոցներ, այսինքն՝ իրականացված քաղաքաշինական գործունեության նպատակների վերաբերյալ փաստերը պարզել ի պաշտոնե, գործն ուղարկել է վարչական դատարան նոր քննության²:

Հատկանշական է Վճռաբեկ դատարանի կողմից վերաքննության փուլում «ex officio» սկզբունքի իրացման կապակցությամբ արտահայտված այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու (ex officio) սկզբունքը վերաբերում է բացառապես գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելուն, այլ խոսքով՝ կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելուն և չի վերաբերում դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ հայցի իրավական հիմքերը լրացնելուն, դատարանի նախաձեռնությամբ վեճի սահմաններից դուրս գալուն, ինչպես նաև սույն սկզբունքը վերաքննիչ դատարանին հնարավորություն չի ընձեռում սեփական նախաձեռնությամբ և ինքնուրույն լրացնել վերաքննիչ բողոքի իրավական հիմքերը: Մինչդեռ միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից «ex officio» սկզբունքի իրացումը չի կարող ուղղված լինել բացառապես գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելուն, այլ ենթադրում է Վերաքննիչ դատարանի կողմից այս սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական այնպիսի գործությունների իրականացումը, որոնք կիրառելի են նաև վերաքննության փուլում և չեն խաթարում վերաքննության էությունը: Ընդ որում, անհրաժեշտ ապացույցներ պահանջելը կարող է կիրառվել Վերաքննիչ դատարանի կողմից որպես «ex officio» լիազորություն, որի կապակցությամբ երկու մոտեցում է ենթադրվում. Վերաքննիչ դատարանը կարող է ինքնուրույն պահանջել անհրաժեշտ ապացույցները կամ վարչական դատարանի կողմից այն չպահանջելու հիմքով գործն ուղարկել նոր քննության:

Ամփոփելով հարկ է արձանագրել, որ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում վերաքննության սահմանների և «ex officio» սկզբունքի իրացման կապակցությամբ ձևավորվել են հետևյալ մոտեցումները՝

- 1) Վերաքննիչ դատարանը կաշկանդված է ոչ միայն վերաքննիչ բողոքում նշված պահանջով, այլև վերաքննիչ բողոքի հիմքերով և հիմնավորումներով,
- 2) Վերաքննիչ դատարանն իր դատական ակտի հիմքում չի կարող դնել իրավական և փաստական այնպիսի հանգամանքներ, որոնք վարչական դատարանում քննության առարկա չեն դարձվել,
- 3) Վերաքննիչ դատարանը չի կարող դուրս գալ հայցադիմումի շրջանակներից,
- 4) Վերաքննիչ դատարանի կողմից «ex officio» սկզբունքի իրացումը ուղղված է բացառապես գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելուն:

¹ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/2540/05/10 վարչական գործով 27.04.2012 թվականի որոշում:

² Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/1346/05/10 վարչական գործով 24.05.2013 թվականի որոշում:

Կարծում ենք վերոնշյալ եզրահանգումների հետ համաձայնելու պարագայում իմաստագրվելու են «ex officio» սկզբունքով պայմանավորված վարչական դատավարության առանձնահատկությունները, և վարչական դատավարության նկատմամբ մեխանիկորեն կիրառելի են դառնում քաղաքացիադատավարական մոտեցումները: Այնուամենայնիվ, ի տարբերություն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի, Օրենսգիրքը Վերաքննիչ դատարանին կաշկանդել է միայն վերաքննիչ բողոքի պահանջով, մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանի կողմից լայնացվել է այդ սահմանափակումների շրջանակը:

Հիմք ընդունելով ամբողջ վերոգրյալը՝ վերաքննության փուլում «ex officio» սկզբունքի իրացման առանձնահատկությունների վերաբերյալ կարելի է կատարել օրենսդրական փոփոխություններ ենթադրող հետևյալ մոտեցումները՝

1) Վերաքննիչ դատարանը պետք է կաշկանդված լինի ոչ թե վերաքննիչ բողոքում ներկայացված պահանջով, այլ հայցապահանջով.

2) վերաքննիչ բողոքում նշված հիմքերը և հիմնավորումներն ունեն կողմնորոշող և ոչ կանխորոշող բնույթ.

3) Վերաքննիչ դատարանը, անկախ բողոքում նշված լինելու հանգամանքից, պետք է ունենա վարչական դատարանի կողմից «ex officio» սկզբունքի պահպանումը ստուգելու պարտականություն.

4) Վերաքննիչ դատարանը, անկախ բողոքում նշված լինելու հանգամանքից, պետք է ունենա դատական ակտի անվերապահ բեկանման, ինչպես նաև գործի վարույթը կարճելու հիմքերի արկայությունը ստուգելու պարտականություն:

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА "EX OFFICIO" НА ЭТАПЕ АПЕЛЛЯЦИИ

Лилит Петросян

Аспирант кафедры гражданского процесса ЕрГУ

Статья посвящена вопросам, связанным с реализацией принципа "ex officio" на этапе апелляции. В результате для определения проявлений данного принципа, обсуждаются вопросы о полной и неполной апелляции в административном производстве, каждая из которых имеет определенные характерные черты, позволяющие отграничивать их друг от друга. Анализ норм административно-процессуального права свидетельствует о наличии и сочетании отличительных признаков двух видов апелляции, что позволяет говорить о смешанной модели апелляции в административном производстве. Автор анализируются пределы рассмотрения в апелляционной инстанции и проявление принципа "ex officio", а также предлагаются новые подходы реализации данного принципа.

PECULIARITIES OF EXERCISING EX OFFICIO PRINCIPLE AT THE STAGE OF REVIEWING THE ACTS OF ADMINISTRATIVE COURT

Lilit Petrosyan

PHD Student at the YSU Chair of Civil Procedure

The article is devoted to the issues of exercising ex officio principle at the stage of reviewing the acts of administrative court. As a result, for defining the manifestations of the following principle, the questions related to the full and partial appeal in administrative proceedings are being discussed, both of which have certain characteristics allowing to differentiate them. The analyze of the norms of administrative court procedure indicates that the combination of two types of appeal- the mixed model of appeal, exists in the administrative court procedure. Furthermore, the author analyzes the limits of review by the administrative court of appeals and the manifestation of the ex officio principle and proposes new approaches for amending the code of Administrative Court procedure of RA.

Բանալի բառեր: «ex officio» սկզբունք, վերաքննություն, լրիվ վերաքննություն, վերաքննիչ վարչական դատարան, վերաքննության սահմաններ

Ключевые слова: принцип "ex officio", апелляция, полная апелляция, апелляционный административный суд, пределы рассмотрения

Key words: ex officio principle, appeal, full appeal, administrative court of appeals, limits of reviewing the decisions of the administrative court